

Bieden multileeftijdklassen alternatief voor ADHD-medicatie? “Jaarklassen zijn een onderwijssysteem uit de 18de eeuw”

Wie in het najaar geboren is, maakt de helft meer kans om ADHD-medicatie voorgeschreven te krijgen dan leeftijdsgenoten uit het begin van het jaar. Het zegt iets over de mal die ons onderwijs met jaarklassen is. “Dat jonge kinderen in hun ontwikkeling enorm verschillen, is geen kwestie van achterstand.”

Simon Demeulemeester – 13/1/2024

Weet u waarom het gros van de Nobelprijswinnaars geboren is in de eerste jaarhelft? Het antwoord op die vraag is hetzelfde als op de vraag waarom kinderen die in oktober, november en december jarig zijn, de helft meer kans maken om relatieve voorgeschreven te krijgen dan leeftijdsgenoten die in januari geboren zijn. Dat laatste cijfer is een opmerkelijke vaststelling uit een nieuwe studie van gezondheidsfonds CM naar het relatieve gebruik bij kinderen met ADHD (*DS*, 9 januari 2024). Dat gebruik steeg op tien jaar tijd met 20 procent, naar één op de veertig Belgische kinderen en jongeren, of 2,4 procent.

Onderzoek heeft het over het geboortemaandeffect: wie later op het jaar is geboren, scoort lager op taal- en intelligentietests en loopt achter op motorisch vlak. Dat is perfect normaal, zegt klinisch psychologe Séverine Van De Voorde, die doctoreerde over ADHD, dyslexie en het brein. “Dat jonge kinderen die bijna een jaar schelen enorm verschillen in hun ontwikkeling is een kwestie van maturiteit. Niet van achterstand. Niemand kijkt er toch van op dat een kind geboren in november soms bijna een kop kleiner is dan een leeftijdsgenoot geboren in januari? Waarom zou dat anders zijn voor wat in het kopje omgaat?”

Daarmee heeft ze niet gezegd dat het geboortemaandeffect onschuldig is. Dat weet ook professor pedagogie Machteld Vandecandelaere (KU Leuven), die een doctoraat schreef over zittenblijven in de derde kleuterklas. Het geboortemaandeffect vergroot de kans op zittenblijven, het negatieve effect daarvan slepen kinderen vele jaren mee, ook in hun professionele carrière.

CM-voorzitter Luc Van Gorp grijpt het cijfer aan om het jaarklassensysteem op de korrel te nemen. Hij stelt halfjaarklassen voor. Kinderen opdelen per halfjaar gebeurt vaker in topsport, waar het onderzoek naar het geboortemaandeffect begon. “Het is goed dat Luc Van Gorp het idee doorbreekt dat je kinderen opdeelt per geboortjaar”, zegt Vandecandelaere. “Dat systeem hebben we al sinds de 18de eeuw. Vanwege de efficiëntie ervan en op basis van de foute aanname dat kinderen van dezelfde leeftijd zich gelijk ontwikkelen. Dat klopt niet. Ontwikkeling is ten eerste niet lineair, maar verloopt in fases. Ten tweede: ieder kind ontwikkelt zich op een eigen tempo. Homogeniteit bestaat bijna niet meer. Sommige kinderen hebben leerstoornissen, migratie wijzigt de samenstelling van klassen grondig, er zijn soms grote verschillen in taalniveaus binnen één klas ...”

Toch is ze een koele minnaar van halfjaarklassen. Die komen maar deels tegemoet aan het probleem, vindt ze. “Je vergelijkt dan leerlingen met hun leeftijdsgenoten, maar leeftijd is niet het enige waarin leerlingen verschillen. Daarnaast halveer je de spreiding in leerstof en leerdoelen die leerlingen binnen die periode moeten bereiken. Dat beperkt de flexibiliteit van leerkrachten.”

Meer heil ziet ze in multileeftijdklassen, waarin verschillende geboortejaren samen zitten. Dat systeem is de standaard in zowat alle types methodeonderwijs. En ook in het reguliere onderwijs sijpelt het steeds vaker door, zeker in het kleuter- en lager onderwijs. Graadklassen, waarin twee geboortejaren samenzitten, zijn genoegzaam bekend. Multileeftijdklassen vragen een andere manier van denken en organiseren, zegt Vandecandelaere. “Cruciaal is de permanente opvolging van het niveau van ieder kind voor elk vak. Op basis daarvan maak je voor een les of lessenreeks kleinere groepjes. De leraar kan inspelen op de noden van elke groep. Dat geeft meer ademruimte aan leerkracht én leerling. Een leerling met niveau vier voor lezen en niveau zes voor rekenen vindt in zo’n klas altijd aansluiting bij klasgenoten. Hoewel een kind nog steeds wat langer kan doen over de lagere school, ervaart het dit niet zo. En er is geen stigma.”

Leren van chimpansees

Ook pedagoog Philippe Noens (KU Leuven) pleit voor multileeftijdklassen, hoewel hij begrijpt waarom scholen vasthouden aan het klassieke jaarklassensysteem. “Dat systeem schept duidelijkheid. Je kunt ook eenvoudig meten op welk niveau alle vierdejaars in Vlaanderen zitten, bijvoorbeeld. En dat je als tiener niet voortdurend met je eigen leertraject moet bezig zijn, maar gewoon mee opschuift als lid van dezelfde klasgroep: dat geeft ook rust.”

Maar Noens vindt argumenten pro de multileeftijdklas in de gedragsbiologie. “Het debat doet me denken aan de jonge chimpansees uit *Anders*, het boek van bioloog Frans de Waal. Die doen niets anders dan de oudere chimpansees uitdagen en pesten. Door de reactie van de ouderen leren de jonkies wat sociaal wenselijk is en wat hun plek is in de groep. Wij steken onze kinderen en jongeren samen per leeftijd, met de leerkracht als enige oudere autoriteitsfiguur vooraan. Zo hebben ze maar één iemand om zich tegen te verhouden.”

“Dan is een multileeftijdklas veel rijker. Jongere kinderen leren er van hun leerkracht én van hun oudere klasgenoten. Oudere kinderen leren zorg dragen voor jongere kinderen. Wij in het Westen vinden het raar om kinderen zonder volwassene op straat te zien spelen. Elders in de wereld – en vroeger ook hier – is het perfect normaal om een zekere pedagogische verantwoordelijkheid te vragen van oudere kinderen. Je moet kinderen de kans geven om met

vallen en opstaan te leren omgaan met die verantwoordelijkheid. De school is daarvoor de perfecte plek.”

Diagnose is teamwork

Tim Van Landeghem, sinds vorig jaar schooldirecteur van Onze-Lieve-Vrouw-Presentatie (OLVP) in Bornem en daarvoor tien jaar leraar Nederlands in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs, vindt niet dat het jaarklassensysteem de flexibiliteit van de leerkracht inperkt. “We werken al lang niet meer met het jaarklassensysteem zoals het indertijd werd ingevoerd. Onderschat niet hoe hard wij differentiëren. Op basis van leeftijd, maar ook op basis van de schoolse of sociale achtergrond van kinderen. Elke klasgroep kent diverse trajecten. Wie goed mee is, werkt vaker individueel. Wie daar meer nood aan heeft, zal extra begeleiding krijgen.” Of er worden aanpassingen gedaan. “Wij wachten niet op een dyslexie- of ADHD-diagnose om een leerling extra tijd te geven om een toets te maken. Als de klassenraad dat een ‘redelijke aanpassing’ vindt – de term stamt uit het ter ziele gegane M-decreet – voeren wij die gewoon in. Blijkt dat onvoldoende, kijken we richting externe professionelen voor een eventuele diagnose.”

Dat is de juiste gang van zaken, zegt Van De Voorde, die in 2022 *Wat echt werkt bij kinderen met ADHD* publiceerde. “Een ADHD-behandeling mag nooit starten met medicatie. Medicatie nemen leert je niks over ADHD of hoe ermee om te gaan. Medicatie kan hoe dan ook niet zonder diagnose. Die komt niet van één neuroloog of psychiater op basis van één criterium, maar van een multidisciplinair team, met daarin een psychiater en psycholoog, maar ook een kinesist of psychomotorisch therapeut en een logopedist. Die nemen intelligentie- en medische tests af, bekijken de motorische, taal- en emotionele ontwikkeling ...”

In zo’n test moet context worden uitgesloten. De ADHD-kenmerken moeten zich altijd en overall manifesteren: thuis, op school én bij de jeugdbeweging. Is dat niet zo, dan is mogelijk de context het probleem en niet het kind.

Na de diagnose volgt stap één: psycho-educatie. Die geeft inzicht in het ADHD-brein. Daaruit volgen concrete aanpassingen, zoals een leerling toelaten om te bewegen in de klas of te laten rechtstaan bij een theoretische uitleg. Volwassenen leren plannings maken en timers gebruiken. Stap twee: psychosociale interventie, bijvoorbeeld gedragstherapie. “Ook voor de ouders”, stipt Van de Voorde aan. “Wanneer zij leren constructief reageren op het gedrag van kinderen, dan doorbreken ze de negatieve spiraal – met uitspraken als “Zit stil!”, “Doe kalm!”, “Doe meer uw best!” – waarin kinderen met ADHD al te vaak terechtkomen.” Helpt dat allemaal niet of onvoldoende, dan is het tijd voor medicatie. “Verketter ouders niet die medicatie geven aan hun kinderen. Als dat weloverwogen gebeurt, op basis van een diagnose en met psychosociale omkadering, dan is daar niks mis mee.”

Neurotypisch

Dat steeds meer scholieren een diploma secundair onderwijs proberen te behalen via de examencommissie, lijkt te wijzen op steeds meer schoolmoeheid. Multileeftijdklassen kunnen helpen de mal te breken die het onderwijs nog te veel is. Voor Noens gaat het over veel meer dan leeftijd alleen. “We weten uit onderzoek en ervaring dat tienermeisjes zich cognitief en sociaal-emotioneel sneller ontwikkelen dan jongens. Wie weet kunnen we in het onderwijs ook slimmer inspelen op genderverschillen.”

Waarom zou een schoolsysteem zich moeten aanpassen aan, bijvoorbeeld, de 5 procent kinderen met ADHD, luidt dan vaak de kritiek. “Het gemiddelde kind bestaat niet, net zomin als de gemiddelde ontwikkeling”, pareert Vandecandelaere. “Diversiteit is een realiteit, in de samenleving en in de klas. Laat diversiteit dus ook het uitgangspunt zijn van ons onderwijs.” Álle kinderen hebben baat bij een schoolsysteem dat daarvan vertrekt, vindt ook Van De Voorde. “Alsof de behoeften van kinderen met ADHD – verbondenheid, humor, beweging ... – niet ook de behoeften zijn van zogeheten ‘neurotypische’ kinderen. Neem de hoofdtelefoon in de klas. Die is ingevoerd als uitzonderingsmaatregel, nu is hij veelal vrij beschikbaar en grijpen ook neurotypische kinderen ernaar.”